

Dybiec, Julian

Posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauki Okresu Oświecenia

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/2, 412-413

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

jej dawnego strukturalnego upodobniania do aksjomatycznego, dedukcyjnego systemu geometrii².

W. Voisé potwierdził ten pogląd (wyrażony już zresztą we wcześniejszych jego pracach), zwracając przy tym uwagę na usiłowania budowania w omawianym okresie systemów dedukcyjnych o aksjomatach wyprowadzonych empirycznie i indukcyjnie; takie usiłowania podejmował np. Giambattista Vico.

Empirystyczny aspekt omawianego w referacie W. Voiségo przewrotu w nauce podkreślił też Z. J. Bezwiński, zwracając uwagę na wielką rolę, którą w tym przewrocie odegrali lekarze.

Natomiast I. Szumilewicz mówiła o jak gdyby sprzężeniu zwrotnym między empiryzowaniem nauki a jej arytmetyzowaniem; mówiła też o zależności procesu matematyzacji nauki od rozwoju samej matematyki (te ostatnie uwagi odnosiły się wszakże do czasów najnowszych).

J. Klimowski zwrócił uwagę na pewne zbieżności myślenia *more geometrico* z myśleniem scholastycznym.

W dyskusji poruszono jeszcze kilka innych spraw. Powyżej zanotowane zostały tylko te wypowiedzi, które sprawozdawcy piszącemu te słowa wydały się najbardziej związane z *meritum*.

Waldemar Rolbiecki

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUKI OKRESU OŚWIECENIA

Na odbytym 12 grudnia 1972 r. posiedzeniu Zespołu Historii Nauki Okresu Oświecenia dr Anna Zeleńska-Chełkowska wygłosiła referat *Nowa struktura organizacyjna uniwersytetów w okresie Komisji Edukacji Narodowej w świetle oświeceniowej klasyfikacji nauk*.

Autorka przedstawiła w referacie niezwykle zjawisko w dziejach naszej nauki jakim była nowa organizacja polskich uniwersytetów oraz starała się wskazać genezę i rozwój projektów nowej struktury wyższych uczelni. Reforma Komisji Edukacji Narodowej zmieniała dotychczasową organizację uniwersytetów polegającą na istnieniu czterech wydziałów: filozoficznego, lekarskiego, teologicznego i prawniczego. Podział uniwersytetów powstał samorzutnie i utrzymał się aż do naszych czasów, odpowiadając ówczesnej klasyfikacji nauk. W XVII i XVIII w. powstały różne jej systemy, lecz żaden nie oddziaływał tak silnie jak system baconowski. Pomysł Bacona w zakresie systematyzacji nauk, spopularyzowane w zmodyfikowanym ujęciu przez francuskich encyklopedystów oddziaływały także na uczonych polskich. Znali je członkowie i działacze Komisji Edukacji Narodowej; stanowiły jedną z podniet do tworzenia nowej organizacji uniwersytetów w Polsce. Twórcą nowej struktury tych uczelni był Hugo Kołłątaj. Jego koncepcja podziału uniwersytetów na dwa kolegia była rezultatem długiej ewolucji poglądów. Początkowo w memoriale z 1776 r., przedstawionym Michałowi Poniatowskiemu — prezesowi KEN, proponował Kołłątaj w miejsce dotychczasowych czterech wydziałów, pięć akademii: teologii, prawa, medycyny, pięknych nauk i filozofii. W 1780 r. projekt ten uległ zmianom. Generalny plan etatów pt. *Zebrań nauk, nauczycielów, wydatków i innych corocznych potrzeb na szkoły królestwa*, potwierdzony przez KEN, wprowadzał zgodnie z realnymi możliwościami już tylko

² Diderot obwieszczając koniec panowania matematyków miał więc chyba na myśli nie arytmetyzatorów nauki, lecz jej geometryzatorów. Gdyby tę jego wypowiedź interpretować odwrotnie, to byłaby ona ewidentnie niesłuszna. Tak zaś interpretowana wyrażałaby spostrzeżenie słuszne, lecz nieco tylko spóźnione.

cztery kolegia: teologiczne, prawa, lekarskie i fizyczne. Ten okrojony i uszczuplony schemat organizacji Szkół Głównych wszedł, z drobnymi jedynie zmianami, do drukowanego w 1781 r. *Projektu ustaw KEN*. Kołłątaj pracujący nadal nad organizacją uniwersytetów, licząc się z obiektywnymi trudnościami, przewidywał w swych uwagach poczynionych nad *Projektem* powołanie trzech kolegiów (teologicznego, prawa i fizycznego). Zamknięciem prac nad reformą szkół wyższych były, wydane w roku 1783, *Ustawy KEN* wprowadzające podział na dwa kolegia: fizyczne i moralne. Ten podział Szkół Głównych, pociągający za sobą nowy układ nauk w ramach wymienionych kolegiów, utrzymał się w Wilnie do roku 1797, a w Krakowie do 1802.

Nowa struktura uniwersytetów, wypracowana przez Kołłątaja i wprowadzona przez KEN, wynikała nie tylko z ogólnych warunków istniejących wówczas w naszym kraju, lecz także z pewnych teoretycznych poglądów na naukę. Wiele teoretycznych refleksji wiążących się z poglądami Bacona i encyklopedystów francuskich wyraźnie występuje w rozważaniach Kołłątaja. Autorka referatu, analizując różne jego wypowiedzi starała się wykazać związek pomysłów Bacona i encyklopedystów z poczynaniami reformatora polskiego szkolnictwa. Analiza ta wydobyla tendencje Kołłątaja do łączenia pewnych nauk w organiczne grupy, zgodne z klasyfikacją nauk przyjętą przez francuskich encyklopedystów. Tym niemniej, nie można z pełną dokładnością wskazać jakie czynniki w jakim stopniu wpłynęły na stworzenie nowej struktury uniwersytetów.

W dyskusji jaka wywiązała się po referacie wypowiedzieli się: prof. K. Mrozowska, doc. M. Chamcówna, doc. S. Grzybowski i dr J. Dybiec. Koncentrowała się ona wokół zasad wprowadzenia nowej struktury, tendencji reformatorskich Kołłątaja, funkcji naukowych i dydaktycznych zreformowanych uniwersytetów i wpływu francuskiej *Encyklopedii* na poczynania Kołłątaja. Wskazywano, że *Encyklopedia* była dziełem, na które w Polsce bardzo często powoływano się, nie zawsze rozumiejąc w pełni idee w nim zawarte. Nie zawsze też odwołując się do niej, probowano realizować jej pomysły. Dyskutanci podkreślali silny wpływ warunków ekonomiczno-społecznych i politycznych na powstanie nowej organizacji uniwersytetów. Zwrócono również uwagę na problem wpływu nowej struktury Szkół Głównych na powstanie zupełnie odmiennego, nowoczesnego toku studiów.

Julian Dybiec

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUK MEDYCZNYCH

W dniu 10 czerwca 1972 r. odbyło się w Warszawie posiedzenie Zespołu Historii Nauk Medycznych, na którym prof. Stanisław Konopka przedstawił syntezę dziejów medycyny polskiej w drugiej połowie XIX w.

Zebrań zagaił prof. Ksawery Rowiński przypominając, że opracowywana synteza będzie opublikowana w IV tomie *Historii nauki polskiej*. Syntezę pierwszej połowy XIX w. napisał już doc. Stanisław Szpilczyński, znajdzie się ona w III tomie wydawnictwa. Rozszerzone wersje obu opracowań będą umieszczone w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej”. Przewodniczący wskazał jednocześnie na proces unaukowania medycyny w XIX w., co przyniosło szczególnie szybki postęp nauk lekarskich na początku XX w. i w okresie międzywojennym. Zespół Historii Nauk Medycznych podejmie wkrótce badania nad tym okresem.

Profesor Konopka opracowanie swoje podzielił na 6 części, referując zbranym jedynie dwa pierwsze rozdziały i początek trzeciego, tj.: 1. *Ogólne tło histo-*